

Migracijske tendencije seoske omladine

Edhem Dilić

U okviru naučno istraživačkog projekta »Seoska omladina u SR Hrvatskoj« bilo je predviđeno i istraživanje tendencija prostorne pokretljivosti, odnosno prostorne stabilizacije mladih u selu. U ovom napisu iznijet ćemo osnovne spoznaje do kojih smo došli u ovom dijelu istraživanja.

Osnovni cilj analize bio je da se utvrde: opseg i intenzitet migracijskih tendencija, odnosno prostorne stabilizacije seoske omladine, osnovni motivi migracijskih tendencija te selektivnost potencijalnih migranata. U dodatnom dijelu istraživanja utvrđivane su aspiracije u pogledu mjesta stanovanja i to s obzirom na uže i šire političko-teritorijalno značenje, tip i veličinu preferiranog naselja.

MIGRACIJSKI PLANOVI

Migracijske planove utvrđivali smo na temelju pitanja: da li namjeravate napustiti svoje selo? Dobijeni su slijedeći odgovori:

Definitivno sam odlučio otići	17,0
Vjerovatno ću ga napustiti	21,2
Neodlučan sam	29,6
Vjerovatno ću ostati	10,0
Definitivno sam odlučio ostati	22,1
<hr/>	
Ukupno	100,0 (N = 1578)

Vidimo dakle da 38,2% ispitanika planira napuštanje svoga sela, a da se je 32,1% odlučilo da u njemu ostane. Pri tome, značajni dio ispitanika nije još donio odluku u pogledu planiranog mjesta stanovanja.

Motivi migracijskih planova

Lični motivi¹ za napuštanje sela bili su:

Ne voli život u selu	6,5
Loši uvjeti za život, naporan rad i sl.	9,4
Želja za promjenom zanimanja, manjak radnih mjesta	43,6
Školovanje	14,3
Prometna izoliranost, nepostojanje infrastrukture i sl.	1,2
Mali posjed	0,9
Zastarjele navike i običaji	
Mladi u selu nemaju perspektive	4,6
Ostalo	18,4
Ukupno	100,0 (N = 566)

Osnovni motivi planiranih migracija povezani su, dakle s pitanjima promjene zanimanja, školovanja i traženja radnog mjesta (57,9%), što na svoj način podupire Eisenstadtovu tvrdnju da migracije rezultiraju prvenstveno iz vjerovanja da neke bazične aspiracije nemogu u zadovoljavajućoj mjeri biti ispunjene u zajednici porijekla.²

Voli život na selu	23,3
Zadovoljan je poslom koji radi	5,5
Ima sve što mu je potrebno	17,4
Prirodni uvjeti	2,6
Planirana udaja, ženidba	3,3
Vezanost uz rodno mjesto, porodicu, prijatelje i sl.	28,9
Nema uvjeta za odlazak	8,1
Ostalo	10,8
Ukupno	100,0 (N = 464)

Psihološka vezanost uz rodno selo, porodicu i prijatelje predstavlja osnovni motiv prostorne stabilizacije seoske omladine. Kako se ova psihološka privrženost selu javlja i kao osnovni razlog zadovoljstva ispitanika životom u selu nije čudno što između ove varijable i planirane migracije postoji značajna povezanost.³

¹ D. F. Hannan oslonom na Kingsley Davisa drži da su »motivi koje migranti nose u svojim glavama« najneposredniji faktori koje ruralni adolescentni direktno uzimaju u obzir kada se odlučuju da li će migrirati ili ne. Njihove lične aspiracije, vjerovanja, stavovi i obaveze su ovdje jedine varijable od značaja. Socijalno-strukturalni faktori kao što su npr. klasa, obrazovni nivo i spol su signifikantni samo u okvirima njihovog utjecaja posredstvom ovih neposrednih personalnih motiva. Usp. D. F. Hannan »Migration Motives and Migration Differentials among Irish Rural Youth«, *Sociologia Ruralis*. 1969, IX 3, p. 196.

² S. N. Eisenstadt, *The Absorption of Emigrants*, Routledge and Kegan Paul, London 1954, p. 1—3 (navedeno prema: D. F. Hannan, *op. cit.*, pp. 196—197). Hannan je u svom istraživanju također utvrdio da osnovnu determinantu migratornih planova irske seoske omladine čine mišljenja pojedinaca o tome da li njihove aspiracije u pogledu zanimanja i dohotka mogu biti zadovoljene u lokalnoj zajednici.

³ Inverzna povezanost između zadovoljstva lokalnom zajednicom i migracionim željama utvrđena je i u nekim drugim istraživanjima. Usp. R. Schulze, J. Artiz and J. A. Beegle, »The Measurement of Community Satisfaction and the Decision to Migrate«, *Rural Sociology*, 1963, XXVIII, 3, pp. 279—283.

Tabela 1

Migracijske tendencije i zadovoljstvo života u selu

	Zadovoljan (N=701)	I jeste i nije (N=579)	Nezadovoljan (N=277)	Ukupno (N=1557)
Definitivno je odlučio otići	11,00	14,9	35,0	16,7
Vjerovatno će otići	15,7	23,8	30,3	21,3
Neodlučan	24,5	42,5	16,2	29,7
Vjerovatno će ostati	12,4	7,9	8,7	10,1
Definitivno je odlučio ostati	36,4	10,9	9,7	22,2
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0

Hi—kv. = 271,597; df = 8; p = 0,001; gamma = —0,411.

Dok 65,3% ispitanika koji su nezadovoljni životom u svom selu spada u kategoriju potencijalnih migranata, dotle je kod onih koji su zadovoljni taj broj znatno niži (26,7%). I obrnuto — dok 18,4% nezadovoljnih spada u kategoriju prostorno stabilnih ispitanika, dotle je taj broj kod zadovoljnih 48,8%. U sklop ove pravilnosti ulazi i podatak da najveći broj onih ispitanika koji »i jesu i nisu zadovoljni« (42,5%) spada u grupu omladine koja još nije donijela odluku o napuštanju, odnosno ostajanju u svom selu.

Od ostalih motiva prostorne stabilizacije nešto je zastupljenije zadovoljstvo porodičnim standardom.

Selekcija potencijalnih migranata

Uz motive, u istraživanju smo nastojali utvrditi i strukturalne predhodnice migracije. Odlučili smo se za pet skupina obilježja (naselja, domaćinstva, gospodarstva, ispitanika i njegovog učešća u porodičnom odlučivanju) za koje smo očekivali da će imati odlučan utjecaj na opseg i jačinu migracijskih tendencija seoske omladine.

U tabeli 2 izneseni su podaci o povezanosti tendencija ruralnih migracija i obilježja naselja.

Najveći udjel potencijalnih migranata, s obzirom na obilježje regionalne pripadnosti, susrećemo u dalmatinskoj, ličkoj i slavonskoj regiji. Nasuprot tome istarsku i kvarnersko-goransku regiju karakteriziraju relativno prostorno stabilniji ispitanici. Zastupljenost »neodlučnih« je najveća na području zagorsko-međimurske regije.

Ove razlike prema regijama su, u odnosu na ostala obilježja naselja, i je dino nešto statistički značajnije (C = 0,263).⁴

⁴ Koeficijent gamma bio je kod obilježja veličine naselja 0,042, kretanja stanovništva 0,048, udjela primarnog sektora 0,068, prometne izoliranosti 0,068 i institucionalne opremljenosti 0,067. Koeficijent kontingencije C kod tipa naselja iznosio je 0,107.

Tabela 2

Migracijske tendencije prema obilježjima naselja

	Definitivno odlazi	Vjerojatno odlazi	Neodlučan	Vjerojatno ostaje	Definitivno ostaje	N
<i>Regija:</i>						
slavonska	21,2	22,2	22,2	11,8	22,6	212
zagrebačka	14,3	19,6	34,9	8,7	22,5	413
zagorsko-međimurska	14,2	25,8	41,3	7,7	11,0	155
bilogorsko-podravska	15,1	26,1	33,6	7,6	17,6	119
kvarnersko-goranska	11,0	17,7	26,2	14,0	31,1	164
istarska	10,8	12,2	31,1	10,8	35,1	74
lička	17,7	26,5	27,4	18,6	9,7	113
dalmatinska	24,3	20,5	22,7	7,3	25,2	317
Ukupno	17,0	21,2	29,6	10,0	22,1	1.567
<i>Veličina naselja:</i>						
do 299 stanovnika	17,8	15,7	35,5	8,3	22,8	338
300 — 499	14,1	26,2	27,9	8,9	22,9	462
500 — 699	16,1	17,9	31,1	11,0	23,8	273
700 — 899	14,6	21,1	32,2	9,9	22,2	171
900 i više	23,0	22,3	23,3	12,9	18,6	318
Ukupno	17,1	21,1	29,6	10,1	22,1	1.562
<i>Kretanje stanovništva 1971/61.:</i>						
do 95%	17,5	22,4	31,9	10,9	17,3	727
95,1 — 105	12,9	20,3	27,9	11,2	27,7	448
105,1% i više	20,9	19,9	27,3	7,1	24,7	392
Ukupno	17,0	21,2	29,6	10,0	22,1	1.567
<i>Udjel primarnog sektora:</i>						
do 20%	19,6	16,6	23,6	11,1	29,2	271
20,1 — 40	16,4	22,4	28,0	7,0	26,2	214
40,1 — 60	11,6	22,9	33,0	12,5	19,9	336
60,1 — 80	18,2	21,0	28,1	10,5	22,2	477
80,1% i više	19,4	23,2	35,4	7,6	14,4	263
Ukupno	17,0	21,2	29,6	10,1	22,2	1.561
<i>Prometna izoliranost:</i>						
izolirano	19,2	17,2	38,4	6,1	19,2	99
srednje izolirano	19,9	19,3	32,7	6,2	21,8	321
neizolirano	16,1	22,4	27,8	11,5	22,1	1.127
Ukupno	17,1	21,5	29,5	10,1	21,8	1.547
<i>Institucionalna opremljenost:</i>						
nema institucija	21,9	18,7	28,9	8,0	22,5	187
srednja	18,7	20,3	30,1	9,3	21,5	934
dobra	11,4	25,0	28,5	12,6	22,4	428
Ukupno	17,1	21,4	29,5	10,1	21,9	1.549
<i>Tip naselja:</i>						
selo	17,3	21,0	31,6	9,0	21,2	1.112
mješovito	16,5	21,8	24,9	12,3	24,4	454
Ukupno	17,0	21,2	29,6	10,0	22,2	1.566

Slično kao i kod obilježja naselja, i kod obilježja domaćinstva utvrdili smo svega jednu statistički signifikantnu vezu: obilježje tipa rezidencije u užoj je vezi sa migratornim tendencijama ($C = 0,356$). Potencijalni migranti žive uglavnom u samačkim domaćinstvima (67,2%) i domaćinstvima koja čine porodice orijentacije ispitanika (41,8%). Prostorno najstabilniji ispitanici imaju patri- i matrilokalnu (64,0 i 53,1%), odnosno neolokalnu rezidenciju (60,5%). Ovo ujedno upućuje na to da se ovdje zapravo ne radi o nekom samostalnom utjecaju tipa rezidencije na tendencije migracija nego da se on vrši posredstvom jednog od individualnih obilježja ispitanika — bračnog stanja (kasnije ćemo naime vidjeti da je utjecaj bračnog stanja izrazitiji od tipa rezidencije). Isto to vrijedi i za obilježje porodični sastav domaćinstva ($C = 0167$). (Vidjeti tabelu 3.)

Prostorna stabilnost ispitanika se povećava kako opada ovisnost domaćinstava od poljoprivredne proizvodnje (26,5% kod čisto poljoprivrednih, 32,0% kod mješovitih i 36,3% kod nepoljoprivrednih domaćinstava; $\gamma = -0,086$). Sličnu pravilnost smo utvrdili i kod obilježja opremljenosti domaćinstva ($\gamma = -0,111$): prostorno su stabilniji ispitanici iz bolje opremljenih domaćinstava.⁵ Kod ostala dva obilježja (veličine domaćinstva i individualna percepcija materijalnog statusa domaćinstva) utvrđena veza je beznačajna ($\gamma = 0,031$, odnosno 0,024).

Iako kontrolirana obilježja gospodarstva ne utječu u statistički značajnoj mjeri na migracione planove ispitanika⁶, ipak u tabeli 4 uočavamo stanovite pravilnosti koje indiciraju da ispitanici koji žive na gospodarstvima sa manjim zemljištima posjedom i slabom opremljenošću modernim sredstvima za poljoprivrednu proizvodnju⁷ kao i oni koji svoje gospodarstvo ocjenjuju kao »slabije stojeće« u odnosu na ostala u selu, češće izražavaju namjere migriranja.

Nasuprot obilježjima gospodarstva, uočen je značajan utjecaj ličnih karakteristika ispitanika.⁸ On je najizrazitiji kod obilježja bračnog stanja ($C = 0,424$), a zatim dolaze obilježja zanimanja ($C = 0,300$) i dobi ($\gamma = 0,249$).

Napuštanje svog sela planira 42,7% ispitanika koji još nisu sklopili brak i 19,4% oženjenih, neudatih ispitanika. Pri tome tendencije prostorne stabilizacije pokazuju točno jedna trećina ledičnih i blizu dvije trećine »bračnih« ispitanika.

⁵ Vodeći računa o značaju i raširenosti pojedinih instalacija i pomagala kao i njihovoj prosječnoj tržišnoj vrijednosti, pri izradi indeksa opremljenosti dali smo im slijedeće bodovne vrijednosti: 1 (električna struja, radio ili tranzistor, električni, plinski ili uljni štednjak, plinska ili uljna peć i frižider), 2 (televizor), 3 (stroj za pranje rublja) i 4 (vodovodna instalacija i automobil).

⁶ Koeficijenti gamme iznose su za veličinu obradivog zemljišta 0,004; opremljenost gospodarstva 0,046 i procjenu statusa gospodarstva u odnosu na druga u selu 0,036.

⁷ Koristeći iste kriterije kao i kod opremljenosti domaćinstva, pri izradi indeksa opremljenosti gospodarstva dali smo određenim sredstvima rada slijedeće bodovne vrijednosti: 2 (kultivator, sijačica, kosilica, automatska pojilica, hranilica), 3 (prikolica i čekičar), 4 (aparati za mužnju), 5 (vršalica), 7 (kamion ili kombi) i 8 (traktor i kombajn).

⁸ Analize migracija u poslijeratnom razdoblju pokazuju da postoji naglašena selektivnost migracija prema spolu, dobi, školovanosti i zaposlenosti stanovništva. Usp. *Migracije stanovništva Jugoslavije*, Centar za demografska istraživanja Instituta društvenih nauka, Beograd, 1971, str. 151—249.

Tabela 3

Migracijske tendencije prema obilježjima domaćinstva

	Definitiv- no odlazi	Vjerovat- no odlazi	Neodlučan	Vjerovat- no ostaje	Definitiv- no ostaje	N
<i>Veličina domaćinstva:</i>						
do 2 člana	22,2	27,2	22,2	7,4	21,0	81
3	16,4	18,7	28,8	12,7	23,4	299
4	14,4	21,2	32,3	9,8	22,4	501
5	18,1	22,2	28,9	9,4	21,4	360
6	17,1	17,1	32,9	9,4	23,5	170
7 i više članova	21,6	25,9	25,2	8,6	18,7	139
Ukupno	17,0	21,2	29,7	10,0	22,1	1.550
<i>Porodični sastav:</i>						
deficijentna jednorodna	18,3	25,0	29,8	6,7	20,2	104
jednorodna	18,6	22,5	29,7	9,4	19,8	864
deficijentna višeporodična	14,9	18,6	33,1	10,5	23,0	295
višeporodična	11,8	17,6	26,5	13,1	31,0	245
ostala domaćinstva	27,5	22,5	20,0	10,0	20,0	40
Ukupno	17,0	21,1	29,6	10,0	22,2	1.549
<i>Tip rezidencije:</i>						
samačko domaćinstvo	29,2	37,5	4,2	16,7	12,5	24
neolokalna	12,1	14,3	13,2	12,1	48,4	91
patrilokalna	10,4	7,9	17,7	18,3	45,7	164
matrilokalna	8,2	18,4	20,4	10,2	42,9	49
porodica orijentacije	18,5	23,3	33,2	8,6	16,4	1.235
Ukupno	17,1	21,2	29,6	10,0	22,1	1.563
<i>Tip domaćinstva:</i>						
čisto poljoprivredno	22,8	19,9	30,8	8,8	17,7	351
mješovito	15,8	20,0	32,3	9,5	22,5	666
nepoljoprivredno	14,6	23,2	25,9	11,6	24,7	526
Ukupno	17,0	21,1	29,7	10,0	22,2	1.543
<i>Odseljeni članovi:</i>						
nema	17,1	21,1	29,6	9,1	23,1	1.019
ima	16,2	21,2	31,2	11,5	19,9	468
Ukupno	16,8	21,1	30,1	9,9	22,1	1.487
<i>Opremljenost domaćinstva:</i>						
bez bodova	30,2	25,6	25,6	4,7	14,0	43
do 2 boda	17,3	20,8	35,1	8,6	18,2	336
3—6	18,3	22,7	31,4	8,2	19,4	449
7—10	19,0	20,5	27,4	10,1	23,1	347
11—14	12,4	19,7	24,9	14,5	28,5	249
15 bodova i više	11,5	22,3	23,8	12,3	30,0	130
Ukupno	17,1	21,4	29,5	10,0	22,1	1.554
<i>Status domaćinstva:</i>						
slabije stojeće	13,6	24,3	31,2	7,3	18,6	247
prosječno	16,0	19,3	31,0	11,2	22,5	1.031
dobro stojeće	18,0	26,3	23,4	8,3	24,1	278
Ukupno	16,8	21,3	29,7	10,0	22,2	1.556

Tabela 4

Migracijske tendencije prema obilježjima gospodarstva

	Definitiv- no odlazi	Vjerovat- no odlazi	Neodlučan	Vjerovat- no ostaje	Definitiv- no ostaje	N
<i>Veličina obradivog zemljišta:</i>						
do 1 ha	17,5	21,1	27,9	7,7	25,8	365
1,01—3	15,9	23,2	32,2	9,9	18,7	534
3,01—5	16,1	19,7	30,5	13,9	19,7	223
5,01—7	20,1	18,7	32,4	10,8	18,0	139
7,01 ha i više	21,4	10,7	34,0	7,8	26,2	103
Ukupno	17,2	20,7	30,9	9,9	21,3	1.364
<i>Opremljenost gospodarstva:</i>						
bez bodova	17,6	21,5	30,8	8,7	21,5	979
1—6	14,2	21,3	33,9	15,8	14,8	183
7—12	22,4	14,7	31,0	11,2	20,7	116
13 i više bodova	15,6	18,8	24,0	8,3	33,3	96
Ukupno	17,4	20,7	30,8	9,8	21,3	1.377
<i>Status gospodarstva:</i>						
slabije stojeće	18,8	20,6	32,3	8,5	19,9	282
prosječno	17,1	20,4	30,4	10,6	21,5	979
bolje stojeće	13,8	24,1	32,8	6,0	23,3	116
Ukupno	17,1	20,8	31,0	9,8	21,3	1.377

Utjecaj dobi na selekciju potencijalnih migranata je izrazito pravolinijski. Što je dob ispitanika niža to je sklonost migriranju naglašenija (od 23,5% kod ispitanika u dobi 26—29 do 44,2% u dobi 15—17 godina). I obrnuto, što je dob ispitanika niža to je njihova sklonost ostajanju u njihovom selu slabija (od 20,0% u dobi 15—17 do 53,3% u dobi 26—29 godina). I zastupljenost »neodlučnih« također je gradirana prema dobi. Što je dob ispitanika niža to je češća zastupljenost onih koji još nisu donijeli odluku o svojim migracionim planovima (od 21,2% u dobi 26—29 do 35,7% u dobi 15—17 godina).

S obzirom na zanimanje, odnosno položaj u zanimanju zastupljenost potencijalnih migranata je najveća kod nezaposlene (52,8%) i školske omladine (50%), a najslabija kod radničke (31,7%) i poljoprivredne omladine (26,0%). Sklonost prostornoj stabilizaciji najviše izražavaju domaćice (45,0%) i radnička omladina (40,6%), a najmanje nezaposlena (20,3%), i školska omladina (18,6%). Broj neodlučnih je relativno najveći kod seljačke omladine — nešto preko jedne trećine mladih poljoprivrednika.

Iako utjecaj spola ($C = 0,085$) i školske spreme ispitanika ($\gamma = 0,085$) nije statistički značajan ipak se ova dva obilježja mogu smatrati kao dopunske osnove za selekciju potencijalnih migranata.

Muški ispitanici u odnosu na ženske u manjoj mjeri izražavaju sklonost napuštanju svog sela, odnosno u većoj mjeri izražavaju sklonost prostornoj stabilizaciji.

U vezi utjecaja školske spreme može se reći da se broj potencijalnih migranata povećava s višom razinom školskog obrazovanja, i obrnuto, zastupljenost prostorno stabiliziranih ispitanika je to veća što je njihova školska spre-

ma niža. Na odsutnost statistički značajne veze ovdje je prije svega utjecalo atipično ponašanje ispitanika sa završenom školom II stupnja. Ovaj dio omladine je, naime, u pravilu zaposlen, a kao što smo nešto ranije vidjeli zaposlena omladina je ujedno i prostorno najstabilnija.

Tabela 5

Migracijske tendencije prema obilježjima ispitanika

	Definitiv- no odlazi	Vjerovat- no odlazi	Neodlučan	Vjerovat- no ostaje	Definitiv- no ostaje	Ukupno
<i>Spol:</i>						
muški	15,5	17,9	30,3	12,3	24,0	941
ženski	19,2	26,2	28,6	6,6	19,4	625
Ukupno	17,0	21,2	29,6	10,0	22,2	1.566
<i>Dob:</i>						
15—17 godina	19,6	24,6	35,7	7,3	12,7	504
18—21	19,0	24,1	29,8	8,6	18,5	568
22—25	14,3	14,3	24,4	15,2	31,7	315
26—29	8,4	15,1	21,2	12,8	42,5	179
Ukupno	17,0	21,3	29,6	10,0	22,0	1.566
<i>Bračno stanje:</i>						
neoženjeni, neudate	18,8	23,9	32,6	8,6	16,1	1.270
oženjeni, udate	9,5	9,9	16,7	16,0	48,0	294
Ukupno	17,1	21,2	29,6	10,0	22,1	1.564
<i>Školska sprema:</i>						
nezavršena OS	10,7	14,4	35,1	11,7	28,1	299
osnovna škola	18,5	20,4	27,4	8,2	25,5	416
nezavršena škola II stup.	19,8	27,8	31,3	8,1	13,0	454
škola II stupnja	16,0	16,3	27,5	13,3	26,5	338
više od škole II stup.	23,3	38,3	16,7	10,0	11,7	60
Ukupno	17,0	21,2	29,6	10,0	22,1	1.567
<i>Zanimanje</i>						
poljoprivrednik	11,8	14,2	35,8	12,2	26,0	246
na školovanju	21,5	28,5	31,3	6,9	11,7	520
u radnom odnosu	12,4	19,3	27,8	13,0	27,6	540
nezaposlen	31,3	21,2	27,3	5,1	15,2	99
domaćica	17,5	15,6	21,9	10,0	35,0	160
Ukupno	17,1	21,3	29,6	10,0	22,0	1.565

Od ostalih ličnih obilježja koja smo kontrolirali, na migracijske tendencije ima određen utjecaj i perspektiva preuzimanja i naslijeđivanja domaćinstva i gospodarstva. Tako dok od ukupnog broja ispitanika koji imaju ili vlastito domaćinstvo ili su jedini, odnosno najstariji muški potomci 31,8% namjerava napustiti svoje selo, ko disipitnika koji u domaćinstvu imaju stariju braću taj broj je nešto veći — 37,7%. Slično je i kod ženskih ispitanika: migraciju planira 39,5% ispitanica koje imaju vlastito domaćinstvo ili su »jedinice« i 57,5% onih koje žive u domaćinstvu s braćom ili starijim sestrama.

Relativno značajan utjecaj na migracione planove seoske omladine ima i njihov položaj u porodičnom odlučivanju — ispitanici koji su isključeni iz donošenja značajnijih porodičnih odluka ili su samo »pitani« češće namjera-

vaju napustiti selo od onih ispitanika koji suodlučuju ili samostalno odlučuju. Pri tome je veza između migracionih planova i učešća u odlučivanju izrazitija kod odluka o gospodarstvu nego kod odluka o domaćinstvu.⁹ (Tabela 6.)

ASPIRACIJE U POGLEDU MJESTA STANOVANJA

Da bismo utvrdili migracijske aspiracije i osnovne pravce migracija, ispitanicima smo postavili pitanje: kada biste mogli potpuno slobodno birati u kojem biste mjestu najradije živjeli? Naselja — navedena u odgovorima ispitanika — razvrstali smo prema užem i širem političko-teritorijalnom značenju, tipu i veličini. (Vidjeti stranu 64.)

Tabela 6

Migracijske tendencije prema učešću ispitanika u porodičnom odlučivanju

	Definitiv- no odlazi	Vjerovat- no odlazi	Neodlučan	Vjerovat- no ostaje	Definitiv- no ostaje	N
<i>Učešće u odlučivanju o vrsti i načinu proizvodnje:</i>						
isključen iz odlučivanja	22,2	25,2	33,3	5,8	13,6	604
pita ga se	13,7	18,1	30,5	12,4	25,4	607
odlučuje sa još nekim	9,4	15,7	28,3	11,8	34,6	127
odlučuje sam	14,8	11,1	3,7	33,3	37,0	27
Ukupno	17,1	20,9	31,0	9,8	21,2	1.362
<i>Učešće u odlučivanju o nabavci poljoprivredne opreme:</i>						
isključen iz odlučivanja	21,8	25,7	33,2	5,8	13,6	588
pita ga se	14,5	18,1	30,6	12,2	24,6	581
odlučuje sa još nekim	8,6	15,5	28,4	12,9	34,5	116
odlučuje sam	18,2	12,1	6,1	27,3	36,4	33
Ukupno	17,3	21,1	31,0	9,8	20,9	1.318
<i>Učešće u odlučivanju o nabavci opreme za domaćinstvo:</i>						
isključen iz odlučivanja	20,2	24,0	35,3	7,0	13,6	530
pita ga se	16,5	19,6	28,3	10,7	24,9	775
odlučuje sa još nekim	6,4	19,1	12,8	25,5	36,2	47
odlučuje sam	6,4	19,1	12,8	25,5	36,2	47
Ukupno	16,8	21,3	29,9	10,0	22,0	1.534
<i>Učešće u odlučivanja o popravku, kupovini ili adaptaciji kuće:</i>						
isključen iz odlučivanja	21,7	25,0	34,1	5,2	14,0	543
pita ga se	15,4	19,0	29,8	11,5	24,3	738
odlučuje sa još nekim	11,2	18,9	24,5	12,2	33,2	196
odlučuje sam	9,1	18,2	11,4	29,5	31,8	44
Ukupno	17,0	21,1	30,1	9,9	22,0	1.521

⁹ Koeficijenti gamma iznosili su za odluke o vrsti i načinu proizvodnje 0,293; nabavci poljoprivredne opreme 0,283; nabavci opreme za domaćinstvo 0,208 i popravku, kupovini ili adaptaciji kuće 0,243.

Tabela 7

Veličina preferiranog naselja prema obilježjima ispitnika

	Do 599 stanov- nika	600— 1999	2000— 4999	5000— 9999	10000— 19999	20000— 49999	50000— 99999	100000— i više	N
<i>Spol:</i>									
muški	41,2	23,8	1,8	5,1	2,5	7,9	2,6	15,1	769
ženski	35,6	20,2	2,6	4,2	2,8	9,7	3,0	22,0	505
Ukupno	39,0	22,4	2,1	4,7	2,6	8,6	2,7	17,8	1.274
<i>Dob:</i>									
15—17 godina	37,7	22,2	1,2	5,5	1,7	11,2	2,0	18,5	401
18—21	37,6	19,9	2,0	4,2	3,7	7,0	5,0	20,6	457
22—25	45,1	22,8	2,6	3,7	1,9	9,3	1,1	13,4	268
Ukupno	38,9	22,4	2,1	4,8	2,6	8,6	2,7	17,8	1.274
<i>Bračno stanje:</i>									
neoženjen, neudata	38,2	20,7	2,2	5,0	2,7	9,1	3,1	19,2	1.016
oženjen, udata	42,0	28,8	1,9	3,9	2,3	7,0	1,6	12,5	257
Ukupno	39,0	22,3	2,1	4,8	2,6	8,6	2,7	17,8	1.273
<i>Školska sprema:</i>									
nezavršena osnovna škola	48,0	24,8	1,2	2,8	3,3	6,9	2,4	10,6	264
osnovna škola	40,7	22,9	1,7	2,9	2,0	8,9	2,6	18,3	349
nezavršena škola II stup.	35,0	17,8	0,8	6,4	1,7	11,1	3,6	23,6	360
škola II stupnja	37,4	25,6	5,0	6,4	2,8	5,7	2,1	14,9	281
više od škole II stup.	17,9	20,5	2,6	7,7	10,3	12,8	2,6	25,6	39
Ukupno	39,1	22,4	2,1	4,8	2,6	8,5	2,7	17,8	1.275
<i>Zanimanje:</i>									
poljoprivrednik	42,2	27,2	1,0	2,4	2,9	7,3	4,4	12,6	206
na školovanju	36,3	17,4	1,0	6,1	2,5	9,3	3,4	24,0	408
u radnom odnosu	40,9	24,6	4,3	5,4	2,3	8,1	0,9	13,5	443
nezaposlen	29,9	19,5	1,3	2,6	3,9	13,0	5,2	24,7	77
domaćica	41,0	25,7	0,7	3,6	2,9	7,9	2,9	17,3	139
Ukupno	39,0	22,3	2,1	4,8	2,6	8,6	2,7	17,8	1.273

Uže političko-teritorijalno značenje preferiranih naselja bilo je:

Isto naselje	57,0
Drugo naselje na području općine	0,8
Općinski centar	12,4
Naselje iz susjedne općine	0,8
Susjedni općinski centar	8,2
Drugo naselje u republici	6,4
Zagreb	7,2
Naselje u drugoj republici	1,4
Centar druge republike	0,8
Beograd	1,9
Inozemstvo	3,2
Ukupno 100,0 (N = 1310)	

Tabela 8

Tip preferiranog naselja prema obilježjima ispitanika

	Seo	Mješovito naselje	Grad	N
<i>Spol:</i>				
muški	45,3	19,8	34,8	772
ženski	37,7	18,8	43,5	506
Ukupno	42,3	19,4	38,3	1.278
<i>Dob:</i>				
15—17 godina	43,4	16,0	40,6	401
18—21	38,7	19,1	42,2	460
22—25	48,0	20,8	31,2	269
26—29	39,9	27,0	33,1	148
Ukupno	42,3	19,4	38,3	1.278
<i>Bračne stanje:</i>				
neoženjen, neudata	40,3	19,0	40,7	1.016
oženjen, udata	50,4	20,8	28,8	260
Ukupno	42,3	19,4	38,3	1.276
<i>Školska sprema:</i>				
nezavršena OŠ	60,0	13,1	26,9	245
osnovna škola	50,1	14,0	35,9	351
nezavršena škola II stup.	31,9	20,8	47,4	361
škola II stupnja	33,9	29,7	36,4	283
više od škole II stup.	20,5	20,5	59,0	39
Ukupno	42,4	19,4	38,2	1.279
<i>Zanimanje:</i>				
poljoprivrednik	61,8	7,8	30,4	204
na školovanju	33,5	19,8	46,7	409
u radnom odnosu	42,1	24,8	33,1	447
nezaposlen	27,3	22,1	50,6	77
domaćica	48,6	15,7	35,7	140
Ukupno	42,3	19,3	38,4	1.277

Tabela 9

Sire političko-teritorijalno značenje preferiranog naselja prema obilježjima ispitanika

	Ista općina	Susjedna općina	Ostale općine u SR Hrvatskoj	Ostale republike	Inozemstvo	N
<i>Spol:</i>						
muški	72,9	7,8	12,9	3,2	3,3	729
ženski	65,9	10,7	14,7	5,6	3,1	516
Ukupno	70,1	8,9	13,6	4,1	3,2	1.308
<i>Dob:</i>						
15—17 godina	66,3	8,2	16,3	5,5	3,6	416
18—21	66,2	11,4	14,3	4,2	3,8	474
22—25	77,3	7,0	9,9	2,9	2,9	273
26—29	80,0	6,9	10,3	2,1	0,7	145
Ukupno	70,1	8,9	13,6	4,1	3,2	1.308
<i>Bračno stanje:</i>						
neoženjen, neudata	67,2	9,6	15,1	4,4	3,7	1.047
oženjen, udata	81,9	6,6	7,3	3,1	1,2	259
Ukupno	70,1	9,0	13,6	4,1	3,2	1.306
<i>Školska sprema:</i>						
nezavršena OS	72,2	8,7	8,3	2,4	3,5	254
osnovna škola	73,1	8,6	11,1	3,6	3,6	361
nezavršena šk. II. st.	61,5	9,8	20,2	6,0	2,5	366
škola II st.	74,2	7,0	12,5	3,5	2,8	287
više od šk. II. st.	51,2	19,5	14,6	7,3	7,3	41
Ukupno	70,2	8,9	13,5	4,1	3,2	1.309
<i>Zanimanje:</i>						
poljoprivrednik	72,6	11,8	8,5	2,4	4,7	212
na školovanju	61,0	8,9	21,3	5,7	3,1	418
u radnom odnosu	77,7	7,5	9,1	3,5	2,2	452
nezaposlen	59,0	9,6	18,1	7,2	6,0	83
domaćica	76,1	8,5	10,6	2,1	2,8	142
Ukupno	70,2	8,9	13,6	4,1	3,2	1.307

Psihološka privrženost mladih svome selu, kao jedan od osnovnih oblika ruralne pripadnosti i ovdje jasno dolazi do izražaja. Čak blizu tri petine mladih aspirira život u rodnom selu. S druge strane evidentno je da je »magična moć« velegrada u očima seoske mladeži stvar prošlosti, jer iako ispitanici koji preferiraju život u gradu prvenstveno misle na veća naselja (50.000 i više stanovnika) oni ipak čine tek 20,5% od ukupno intervjuirane omladine.¹⁰

¹⁰ U istraživanju što ga je bivši Odjel za sociologiju sela Agrarnog instituta proveo u školskoj godini 1963/64. u završnim razredima osnovne škole u seoskim naseljima, od ukupno 2.294 učenika njih 24,3% je izjavilo da bi željelo živjeti u nekom od republičkih centara (usp. Stipe Suvar, *Između zaseoka i megalopolisa*, Centar za sociologiju sela Instituta za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1973, str. 73—74).

U istraživanju provedenom tokom 1967. i 1968. godine 50,6% mladih poljoprivrednika i 55,7% učenika osmih razreda seoskih osnovnih škola željelo je živjeti u naseljima sa preko 50.000 stanovnika, odnosno 27,3% poljoprivrednika i 37,2% učenika preferirao je republičke centre (usp. Edhem Dilić, *Društveni položaj i orijentacija seoske omladine — rezultati empirijskog istraživanja*, Institut za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela, Zagreb i Institut društvenih nauka, Beograd, Beograd 1971, str. 111).

Podaci iz tabele 7 pokazuju da omladinke ($C = 0,139$) zatim mlađi ($\text{gamma} = 0,056$), neoženjeni ($C = 0,140$) i obrazovaniji ispitanici ($\text{gamma} = 0,109$) u relativno značajnijoj mjeri aspiriraju život u većim naseljima. To u pretežnijoj mjeri izjavljuje i omladina koja se nalazi u procesu školovanja u školama II stupnja, kao i nezaposlena omladina ($\text{gamma} = 0,238$). Ove kategorije i inače u odnosu na drugu omladinu češće preferiraju gradska naselja (tabela 8).¹¹

Podaci o širem političko-teritorijalnom značenju preferiranog naselja ukazuju na postojanje razlika između ovog obilježja i ličnih karakteristika ispitanika (tabela 9). Muški ($C = 0,118$), mlađi ($\text{gamma} = 0,169$), neoženjeni ($C = 0,174$) i slabije obrazovani ispitanici ($\text{gamma} = 0,140$) relativno češće aspiriraju život u vlastitom selu ili naselju na području svoje općine. To je slučaj i kod radničke i poljoprivredne omladine, te domaćica ($C = 0,232$).

Život u inozemstvu preferira skoro zanemarljiv broj ispitanika. U nešto naglašenijoj mjeri to čini nezaposlena omladina.

ZAKLJUČNE NAPOMENE

Provedena analiza upućuje na slijedeće zaključke:

1) Nasuprot uvriježenom mišljenju da je daleko najveći dio omladine nezadovoljan životom u svom selu te da je spreman da ga po svaku cijenu napusti, rezultati našeg istraživanja pokazuju da u selu živi značajan broj omladine koju bismo mogli označiti kao prostorno stabilnu. Potencijalni migranti čine doduše još uvijek relativno najbrojniju grupaciju mladih u selu s obzirom na tendencije prostorne pokretljivosti, ali taj broj ne prelazi dvije petine svih ispitanika. Pri tome je vrlo značajna i spoznaja da je intenzitet prostorne stabilnosti naglašeniji od intenziteta migracijskih tendencija (nasuprot 17,0% potencijalnih migranata koji su donijeli definitivnu odluku da napuste svoje selo stoji 22,1% onih koji su definitivno odlučili ostati u njemu).

2) Osnovni motivi migracijskih tendencija vezani su uz nemogućnost ostvarenja profesionalnih i obrazovnih aspiracija, a manje uz psihološku atraktivnost velikih gradova, što posebno dolazi do izražaja u dijelu analize gdje se govori o preferencijama u pogledu mjesta stanovanja.

Nasuprot tome, osnovni motivi prostorne stabilizacije vezani su uz jedan od osnovnih oblika ruralne pripadnosti — psihološku privrženost mladih svome selu.

3) Osnov za selekciju potencijalnih migranata čine prije svega sociodemografska obilježja omladine i njeno mjesto u strukturi porodičnog odlučivanja. Utjecaj općih obilježja samog naselja, domaćinstva i individualnog poljoprivrednog gospodarstva znatno je slabije izražen.

4) Podaci o aspiracijama u pogledu mjesta stanovanja potvrđuju, s jedne strane spoznaje o osnovnim motivima migratornih tendencija, odnosno prostorne stabilizacije, a s druge neke osnovne trendove dosadašnjih realiziranih migracija seoskog stanovništva (selektivnost prema spolu i dobi, to etapno odvijanje procesa migracija selo-grad).

¹¹ Koeficijenti gamma iznosili su za školsku spremu 0,218; zanimanje 0,283 i dob 0,053. Koeficijent kontingencije C iznosio je za spol 0,130 i bračno stanje 0,147.

Summary

MIGRATION TENDENCIES AMONG RURAL YOUTH

The article analyzes research results about the migration intentions and aspirations of rural youth.

The general motives for migration are connected with questions about changes in profession, schooling, and shortages of jobs in the local community. On the other hand, psychological attachment of youths to their villages and families are general motives for spacial stabilization.

As a basis for selection of potential migrants, five factor groups were controlled: Socio-economic characteristics of the community, socio-demographic and economic traits of the household, type of farm, personal characteristics of each youth, and the youth's participation in family decision-making. The research establishes that the basis for selection of potential migrants is, first of all, the personal characteristics of the youth (sex, age, marital status, education, and profession), and secondly, their degree of participation in important decision-making in the family.

Psychological attachment of the young to their village, the research clearly reveals to be one of the inhibiting factors discouraging migration; nearly three-fifths of the youth desire to live their lives in their own native village.

Резюме

МИГРАЦИОННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ СЕЛЬСКОЙ МОЛОДЕЖИ

В статье изложены результаты научных исследований по миграционным тенденциям и стремлениям сельской молодежи.

Основные мотивы планируемых миграций связаны с вопросом перемены профессии, образования и недостачи рабочих мест в локальных коллективах. С другой стороны, психологическая привязанность молодежи к своей деревне и семье является основным мотивом пространственной стабилизации.

Основой для определения селекции потенциальных мигрантов послужило пять групп характеристик: общественно-экономические характеристики поселения, социодемографические и экономические характеристики домашнего хозяйства, характеристики хозяйства, личные свойства молодежи и доля ее участия в принятии решений в семье.

Основой для определения селекции потенциальных мигрантов являются в первую очередь личные свойства молодежи (пол, возраст, бракосочетание, образование и профессиональная принадлежность) и степень ее участия в принятии важных решений в семье.

Психологическая привязанность молодых к своей деревне, как к одному из основных видов руральной причастности, ясно выражена и в определении миграционных стремлений: почти три пятых молодежи предпочитает жить в родном селе.